

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Експериментальні розвідки засвідчують, що вокальний розвиток майбутніх учителів музичного мистецтва відбувається більш успішно за таких умов: надання їм можливості формувати узагальнені уявлення про еталонне звучання та виконання за рахунок забезпечення доступу до аудіо- та відеоматеріалів із зірцями зразкових вокальних виконань; активного залучення до фахової вокально-педагогічної та вокально-виконавської діяльності єдності основних структурних компонентів - мотиваційного, інформаційного, операційного та регуляційного. Практика показує, що в умовах сучасної музично-педагогічної освіти слід використовувати методи та форми роботи, які забезпечують ефективне формування вокальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва в єдності її виконавської та педагогічної (методичної) складових, зокрема, шляхом формування розвинутого та диференційованого внутрішнього плану вокально-слухових уявлень.

Перспективи подальшого дослідження проблеми становлять питання професійної підготовки майбутніх педагогів-вокалістів до концертного виступу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гребенюк Н. С. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти: [монографія] // Н. С. Гребенюк. – К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. – 269 с.
2. Дмитриев Л. Основы вокальной методики: [учеб. пособ. для муз. вузов] / Л. Б. Дмитриев. – М.: Музыка, 1968. – 675 с.

3. Менабени А. Г. Методика обучения сольному пению / А. Г. Менабени. – М.: Просвещение, 1987. – 93 с.

4. Маруфенко О. В. Проблеми вокально-педагогічної підготовки майбутніх вчителів музики (http://www.culturalstudies.in.ua/sekcia_s_s5_4.php)

REFERENCES

1. Grebenyuk, N. (1999). *Vocal-performing art: psychological-pedagogical and art history aspects: [monoograph]*. [Vocal performing arts: psychological and artistic aspects: [monograph]. National music academy of Ukraine.

2. Dmitriev, L. (1968). *Foundation of vocal techniques: [tutorial for musical colleges]*. [The basics of vocal techniques: [proc. manual. for music. universities]. Moscow. Music.

3. Menabeni, A. (1987). *Solo singing learning technique*. [Methods of teaching solo singing] Moscow, Education.

4. Marufenko, O.. Challenges of vocal teaching training of future music teachers (http://www.culturalstudies.in.ua/sekcia_s_s5_4.php) [Problems vocal-peerage training future music teachers]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РОЙТЕНКО Ніна Олександрівна – приват-доцент, старший викладач ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

ROITENKO Nina Oleksandrivna – Privat-docent, senior lecturer GU «South Ukrainian national pedagogical University named after K. D. Ushinsky».

Circle of research interests: professional training of future teachers of musical art.

УДК 781

ГАЙДАЙ Лариса Володимирівна – відмінник освіти України, старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка e-mail: muza-lora@ukr.net

ПОВОРОЗКО Людмила Андріївна – викладач кафедри вокально-хорових дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка e-mail: delmion.kr@gmail.com

МОВА, МУЗИКА, ОСВІТА ЯК СКЛАДНИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Культура є відображенням духовного розвитку певного народу, абсорбує його надбання в мові, релігії, моралі, філософії, науці, мистецтві, системі освіти й виховання. Мова, мистецтво та освіта

є складниками культури. Під поняттям «вид мистецтва» ми розуміємо історично сформовану форму художньо-образного створення дійсності, що відрізняється способом відтворення й характером матеріалу, з якого створюються твори мистецтва. Одним

з видів мистецтва є музика. Змістом музики є втілений у музичних образах ідейно-художній задум, результат емоційного відображення перетворення й естетичної оцінки явищ об'єктивності дійсності в свідомості музиканта [3]. Музика не може подібно до мови виражати конкретні поняття й подібно до образотворчого мистецтва наочно передавати зміст зображуваного. Їй притаманні розвиток, перетворення та зіткнення узагальнених емоційних образів. Цей вид мистецтва в людській свідомості може асоціюватися з явищами природи, динамікою соціальних і психологічних процесів тощо. Проблема взаємозв'язку мови й культури завжди викликала значний інтерес дослідників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи з XIX століття, питання про взаємодію та взаємозв'язку мови й культури є одним з найбільш обговорюваних і досліджуваних у лінгвістиці, воно й дотепер не втратило своєї актуальності. Уперше спробу вирішення цієї проблеми почав ще В. фон Гумбольдт, чия концепція базується на таких положеннях:

- матеріальна й духовна культура втілюються в мові;
- будь-яка культура національна, її національний характер виражений у мові за допомогою особливого бачення світу;
- мові властива специфічна для кожного народу внутрішня форма;
- внутрішня форма мови – це вираження «народного духу», його культури;
- мова – це сполучна ланка між людиною й навколишнім його світом [2].

У всіх без винятку дефініціях мови стверджується: мова – це засіб спілкування, засіб вираження думок. Наприкінці XX ст. визначення поняття «мова» отримало істотне доповнення: мова – продукт культури, її важлива складова, частина й умова існування, фактор формування культурних кодів. Будь-яка культура репрезентує собою єдність духовного і матеріального. Матеріальний бік культури представлено в мові національно-специфічними лексичними одиницями – стійкими асоціаціями, загальним баченням світу, що склалися в тому або тому мовному колективі в ході його культурно-історичного розвитку. Проте за зіставлення мов і культур виділяються елементи, які або збігаються, або є немінучими. Будучи компонентом культури, мова в цілому належить до її обов'язкових елементів. До них же належать, насамперед, елементи, що позначають безеквівалентну лексику, і конотації, властиві словам в одній мові й відсутні або ті, що відрізняються, в словах іншої мови тобто специфічні мовні одиниці, реалії або культуроніми.

Більшість дослідників-культурологів оперують поняттям «культуронім»,

позначаючи цим терміном реалії. Л. С. Бар-хударов називає реаліями слова, що позначають поняття й ситуації, які не існують у практичному досвіді людей, котрі спілкуються іншою мовою. Звідси випливає, що реаліям властивий національний або історичний колорит [1]. Прикладом місцевих реалій є назви місцевих визначних пам'яток, які, якщо й стають відомими за межами даної місцевості (іноді входячи у фонд національної культури), проте зберігають асоціацію саме з певною місцевістю. Реаліям властивий також часовий колорит. Як мовне явище, найбільш тісно пов'язане з культурою, ці лексичні одиниці швидко реагують на всі зміни в розвитку суспільства; серед них завжди можна виділити реалії-неологізми, історизми, архаїзми. У свою чергу, багато дослідників дають приблизні, неповні визначення реалій, відзначаючи лише ті або ті їхні ознаки, той або той різновид цього класу, уживаючи неоднакові терміни на їх позначення. На думку одних дослідників, до групи специфічної лексики входять слова, що позначають іноземні реалії, як, наприклад, особливості державного ладу, побуту, вдачі тощо. Ми приєднуємося до думки вчених, які тлумачать реалії широко, зараховуючи до цих одиниць події суспільного й культурного життя країни, громадські організації, звичаї й традиції тощо.

Найпоширенішим способом виникнення реалій є природний шлях, отже, вони є результатом народної словотворчості. Ці одиниці тісно пов'язані з побутом, історією й культурою народу. Узагальнивши перераховані вище визначення реалії (культуроніми) можна зробити висновок про те, що під визначення реалії підпадають усі мовні одиниці однієї мови, що позначають її специфічні елементи й не мають еквівалентів у іншій мові. У цьому разі варто звернутися до таких понять як «мовна картина світу» та «мовні універсалії», тому що саме вони головним чином впливають на формування реалій у мові того або того народу.

Фактор національної культури стає символом соціальних змін, бо в ній найповніше втілюється торжество й майбуття української національної ідеї. Осмисленню шляхів розбудови української культури присвячують свою роботу установи Національної Академії наук (Інститут Історії, Інститут мистецтвознавства, етнології і фольклористики ім. М. Рильського, Інститут археології, Інститут літератури, Інститут соціології, Інститут філософії). Опрацьовано декілька концепцій розвитку української культури за участю відомих вчених Г. Д. Вервеса, І. М. Дзюби, М. І. Гончаренка, М. В. Поповича, П. П. Толочка тощо. У той же час зростають вимоги до національної культури, до більш широкого

висвітлення спектру її функцій – особливо в сучасній ситуації, коли вона прагне зайняти гідне місце в світовому співтоваристві. У скарбницю багатонаціональної музики внесли Б. Асаф'єв, Р. Глієр, М. Мясковський, Д. Шостакович, А. Хачатурян, Д. Кабалецький, Т. Хренніков, Г. Свірідов, Р. Щедрін, Л. Ревуцький, Г. Верьовка, Г. Майборода, Ю. Мейтус, М. Колеса, І. Шамо, О. Білаш, В. Губаренко, Кара-Караєв, А. Бабаджанян та інші.

Метою статті є дослідження взаємозв'язку мови, музики й освіти як складників національної культури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна наука про мову прагне досягнути культурну свідомість окремо взятих націй через мовні засоби. Більшість учених-лінгвістів вважають, що мова як явище соціальне може й повинна розглядатися не тільки з лінгвістичного погляду, а й передусім з екстралінгвістичних або культурологічних позицій, тому що вона, з одного боку, є частиною культури, а з іншого, – слугує віддзеркаленням світу, відтворюючи його багатство та своєрідність. Будь-яка культура є невід'ємною складовою сфери існування людини як соціальної істоти. Здатність пізнавати світ та орієнтуватися в ньому є одним з найважливіших умінь людської особистості. Людина перебуває в постійній взаємодії з навколишнім світом, збираючи інформацію про нього, через це у свідомості людини відбивається дійсність, а отримані знання виражаються за допомогою мови. Мова не існує поза людиною, і людина не існує поза мовою. Мова – це знаряддя, за допомогою якого людина пізнає світ і культуру, але мова також слугує знаряддям культури: вона формує людину, визначає її поведінку, спосіб життя, світогляд, менталітет, національний характер, ідеологію. Мова як засіб спілкування координує спільну діяльність людей знаковим засобом у процесі їхньої мовної взаємодії, у ході якої здійснюється узгодження комунікативних діяльностей на основі ресурсів мовної системи.

Процеси глобалізації, одним з наслідків яких є розширення міжкультурних контактів, знаходять відображення в національно-культурному розвитку будь-якого народу, роблять необхідним вивчення елементів культури власного народу на тлі розвитку культури інших народів. Кожна нова епоха переосмислює обсяг і зміст культури в обширах великого історичного часу. Зміни відбуваються в момент епохальних соціокультурних зрушень, визначаючи становлення нових якостей суспільної свідомості й практики, нового типу культури й наукового мислення. При цьому інтенсивність соціокультурних змін залежить від того,

наскільки здатна до реформації система освіти. Істотною, субстанційною основою соціального життя є вищі духовні цінності – Істина, Добро, Краса, які людина досягає в процесі своєї еволюції за допомогою освіти. Відтак освіта, створюючи триєдину сутність людини, стає специфічною функцією соціального життя, особливою сферою гуманітарної соціокультурної практики, що забезпечує передачу й відтворення духовного досвіду поколінь. У цьому сенсі освіта – це не тільки інституційна система, а й сфера, у якій здійснюється становлення особистості впродовж усього людського життя. Разом з тим освіта є специфічною галуззю професійної діяльності, наукове обґрунтування якої полягає в комплексному гуманітарному знанні про людину під час її становлення й самореалізації в природі, культурі та соціумі. Саме це комплексне знання підлягає освоєнню в ході професійної підготовки сучасного музиканта – виконавця і педагога.

Б. Уорф зробив висновки, що світ з'являється перед нами як калейдоскопічний потік вражень, який повинен бути організований нашою свідомістю, тобто, мовною системою, що зберігається в нашій свідомості [4]. Учений виводив наукову картину світу безпосередньо з мовної, що неминує спричинило до їхнього ототожнення. З позиції Б. Уорфа, наукове пізнанням й повсякденне треба ототожнити, оскільки мовна картина світу відображає масове, «народне», повсякденну свідомість, але саму цю свідомість американський дослідник і розцінював як решето, через яке потрібно пропускати враження індивідуума від зовнішнього світу, щоб їх упорядкувати. Відповідно, кожна природна мова відтворює певний спосіб сприйняття й організації (концептуалізації) світу. Значення, що виражаються в ньому, складаються в певну єдину систему поглядів, своєрідну колективну філософію, що нав'язується як обов'язкова для всіх носіїв мови. Властивий їй спосіб концептуалізації дійсності частково універсальний, частково національно специфічний, через це носії різних мов можуть сприймати світ по-різному, через призму своїх мов. З іншого боку, мовна картина світу є «наївною» в тому сенсі, що в багатьох істотних відносинах вона відрізняється від «наукової» картини. При цьому відображенні в мові наївні уявлення аж ніяк не примітивні: у багатьох випадках вони не менш складні й цікаві, ніж наукові.

Щодо музики слід окреслити поняття мовної картини світу, включаючи дві пов'язані між собою, але різні ідеї:

1) картина світу, пропонується мовою й музикою, відрізняється від «наукової» (у цьому сенсі вживається також термін «наївна

картина світу»);

2) кожна мова «малює» свою картину як концептуальне відображення дійсності засобом культуронімів інакше, ніж це роблять інші мови. Музика окреслює картину світу через чуттєві образи.

Висновки та перспективи подальших розвідок напреду. Отже, матеріальна й духовна культура є головними джерелами культурно зумовлених явищ. Хоча фактично світ однаковий для всіх людей, у кожного народу існує своя картина світу. Він з максимальною точністю відтворює бачення світу того або того народу, але не спотворює його, а пропускає через власну свідомість, і це спричиняє до формування мовних розходжень або реалій. Ціннісна семантика категорії «національна культура» полягає не тільки в можливості узагальнити рівні ієрархії музики, але й в урахуванні позамузичної специфіки: мови, освіти й науки як культурних феноменів окремого народу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. К вопросу о типах межъязыковых лексических соответствий / Л. С. Бархударов. – Иностранный язык в школе. – 1980. – № 5. – С. 14–18.
2. Гумбольдт В. фон Избранные труды по языкознанию; [пер. с нем. языка под ред. и предисл. докт. фил. наук проф. Г. В. Рамишвили]. – 2-е изд. / Вильгельм фон Гумбольдт. – М.: Изд. группа «Прогресс», 2000. – 400 с.
3. Мистецтво України. Енциклопедія в 5 т. / [А. В. Кудрицький – відп. ред.]. – К.: «Українська енциклопедія», 1995. – 400 с.
4. Уорф Б. Отношение норм поведения и мышления к языку. Наука и языкознание. Лингвистика и логика / Б. Л. Уорф // Новое в лингвистике. – М., 1960. – С. 135–198.

УДК 37.016:74

REFERENCES

1. Barhudarov, L. S. (1980). *K voprosu o tipah mezhyazykovykh leksicheskikh sootvetstviy*. [To the question about the types of interlingual lexical correspondences]. Moscow.
2. Humbolt, V. Fon (2000). *Izbrannye trudy po yazykoznaniiyu; [per. s nem. yazyka pod red. i predisl. dok. fil. nauk prof. H.V.Ramishvili]. – 2-e izd.* [Selected works on linguistics]. Moscow.
3. Mystetstvo Ukrainy. *Entsiklopediya v 5t. (1995). [A. V. Kudrytskyi – vidp. red.]*. [The Art Of Ukraine. Encyclopedia] Kyiv: «Ukrainska entsiklopediya».
4. Uorf. B. (1960). *Otnosheniye norm povedeniya I myshleniya k yazyku. Nauka i yazykoznaniiye. Lingvistika I logika*. [The ratio of the norms of behavior and thinking to language. Science and linguistics. Linguistics and logic]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГАЙДАЙ Лариса Володимирівна – старший викладач кафедри вокально-хорових дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, відмінник освіти України.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

ПОВОРОЗКО Людмила Андріївна – викладач кафедри вокально-хорових дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

HADAID Larysa Volodymyrivna – senior lecture of the vocal-chores department of Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko state pedagogical university, the excellent of education of Ukraine.

Circle of research interests: professional training of future teachers of musical art.

POVOROZKO Lyudmyla Andriivna – lecture of the vocal-chores department of Kirovohrad Volodymyr Vynnychenko state pedagogical university.

Circle of research interests: professional training of future teachers of musical art.

ДАВИДОВ Валерій Миколайович – старший викладач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, член Національної спілки художників України
e-mail: tan_u@i.ua

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ «ПЛЕНЕР» У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕДАГОГА-ХУДОЖНИКА

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Важливим напрямом розвитку сучасної педагогічної науки є ґрунтовне дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх педагогів-

художників у контексті формування їхньої мистецької компетентності стосовно використання у професійній діяльності різних видів образотворчого мистецтва.